Kelecsényi László

Perújrafelvétel – Szilvási Lajos

(Előjáték a könyvtárban) Meleg van, nagyon meleg. Nyaralás utáni betűínség hajt be a könyvtárba, no meg a tökéletesen működő légkondi. Akik még nem szoktak le az olvasásról, hűdötten tántorognak a színes lapokkal bélelt tágas földszinti olvasóteremben. Egy görgős kis kocsira csak úgy ferdén odavetve paperback kötetke szerénykedik, hasra fordítva. Mit takargatnak előlem? Kíváncsian fordítom hátára a ragasztott könyvtestet. Monográfia egy rég elfelejtett íróról. Nem ismerem a szerzőjét, csak azt, akiről a cseppet sem tudományos munka szól. Sokszor kiadott, sokat emlegetett szerző volt az „átkosban". Mára jószerivel elfelejtették. Felkapom, s bedobom az automata kölcsönzőmasinába; jó lesz a hőgutás estéken lapozgatni az ágyban.

Olvasás közben csak tovább nő bennem a kíváncsiság. Miért felejtették el ezt az embert? A rendszerváltás előtt ronggyá olvashatták a könyveit, bár el kell árulnom, magam soha nem vettem a kezembe egyetlen munkáját sem. Mindig mást kellett olvasni, s el is térítettek tőle a korabeli opinion leaderek – fogalmazzunk magyarul, a nagyhangú véleményvezérek. Bár a nagyhangú jelző nincsen benne az angol műszóban, de akkor is nagyhangúak voltak, akárcsak ma, más előjelekkel. A fenébe is, elolvasom ennek a néhai kartársnak egyik regényét, talán éppen a legtöbbet emlegetett, emblematikus című könyvét. Mikor visszaviszem a laza, de informatív monográfiát, sietek a szabadpolchoz, s lesem a neve alatt sorakozó tomusokat. Vannak-vannak szép számmal, csak éppen az a regény nincs benn, amit én szeretnék. Gyerünk az okos géphez, a katalógusból majd kikérem a raktárból. Igen ám, ott sincs, a meglévő összes példány, itt a belvárosi téka központjában, mind az olvasók kezében van.

Akkor ez jelenthet valamit. Nem felejtették el, kölcsönzik, és talán olvassák is.

(Kaland az antikváriumban) Egy életem, egy halálom, megvenném ezt a könyvet. Első utam legkedvesebb antikváriumomba vezet. Ha csak lehet, útba ejtem a tőlem villamosmegállónyira fekvő üzletet, ahol kényelmes fotelben üldögélve lehet beszélgetni a sokat látott boltvezetővel. Mondom is neki, mit keresek. Elsőre elengedi füle mellett a kérésemet, nézi tovább a képernyőjét, s hiszem, hogy nekem keres egy példányt a rendszeréből. Soká tart a böngészés, ezért fölkelek a fotelből, s odahúzódom az SZ betűhöz. Bizony ott hever egy borítója vesztett példány: kissé koszos műanyagkötésben, megbarnult vízfoltos lapokkal.

Ezt én megveszem, mondom a hölgynek, s akkor se kelthettem volna nagyobb meglepetést, ha azt mondom, a Forma-1-re kérek tőle egy belépőjegyet. 300 forint az ára, egy gombóc fagyi díja a szemközti cukrászdában. Kirakom az aprót, miközben Éva asszony csomagolópapírt hajtogat nekem, hogy ő bizony beköti a könyvet, ne lássák az utcán mások, mi van a kezemben. Elsőre azt hiszem, viccel, de halálosan komolyan gondolja. Ezen aztán majdnem összeveszünk. Mi lehet ebben a könyvben, édes istenem? Pornó-regény? Szégyenletes giccs? Egyoldalú politikai propaganda? Rohanok olvasni.

(„A történet pestise") Jó pár évvel ezelőtt az ÉS hasábjain olvastam ezt a kifejezést, s csak most bánom igazán, miért nem jegyeztem föl a szerzője nevét, aki úgy gondolta, hogy egy jó sztori, egy kifejező história járványszerű pusztítást végezhet. De hagyjuk a csudába ezt a posztmodern plakátfogalmazót – olvassunk Szilvásit.

Az 1968-ban a Szépirodalminál megjelent második kiadás van a kezemben, mely 85. 400 példányban (!) hagyta el a Zrínyi Nyomda masináit. Könnyű lenne játszani a számokkal, hogy melyik hazai szerző-sztárt adnak ki ennyi darabban manapság. De inkább jöjjön a „pestises történet".

Kelemen András harmincegy éves belgyógyász szakorvos megrögzött alkoholista. Napi adagja nagyjából minimum egy-két üveg konyak. A miértre a történet első harmadának végéig várnunk kell. Hősünk válófélben van, de hivatásában megbecsült szakember, lakását ugyan hátra hagyta válása miatt, ám hálapénzekkel bélelt jövedelmi viszonyai jóvoltából úgyis otthonhoz jutna, ha nagyon akarná. De ő nem akar semmit, csak egyszerűen rosszul érzi magát a világban, a puhuló diktatúrában. 1962-t mutat a naptár, országunk akkori első embere abban az esztendőben mondja el később sokat idézett beszédében, hogy „aki nincs ellenünk, az velünk van". Mi kell még a jól gördülő Opel Rekord mellé? Kelemen Bandi mégis iszik. Feleségét veszítve, ígéretes kutatási eredményeit másra bízva, menekül, iszik reggel, iszik délben, és naná, hogy este is – csak álmában nem. Nem tudjuk, miért. Ő lenne a maga korának legnagyobb lázadó hőse? Vagy ő a közönyös idegen – à la Camus? Vagy egyszerűen émelyeg mindentől? Vigyázat, Sartre regénye, *Az undor* még nincs lefordítva, de ha valakit 62-ben egzisztencialistának vélnek, az megnézheti magát.

És Kelemen Andrásnak piszok szerencséje van. Jön a megmentő szerelem, amiért a kisujját sem kell mozdítania. Egy régebben kezelt gyermekkorú páciense azóta rajong érte, mióta meggyógyította. Köze-

ledhet a hepiend, egy valamirevaló szocreál regény szerzője ilyenkor már filmgyári szerződés, zenés színpadra segítő dramaturg után kacsingat. Ám nem így Szilvási.

Merthogy Lajosunk mélyebbre ás. Neki nem kell olcsó boldogvég. A szerelmes leányka csak-csak kibányássza a titkot a Krisztus-kor felé közeledő férfiúból. Mindjárt kettőt is. Fiútestvérét 44 őszén német katonák lőtték agyon. A Rajk-per idején pedig őt magát félemlítették meg mindörökre az államvédelmisek. Akinek ennyi rossz kevés – az ne igyon alkoholt.

Mi kell még egy jó regényhez? Hibátlan történetvezetés? Megvan. Fordulatos cselekmény? Rendben. Sokoldalú mellékalakok? Oké.

Hallom már, mi a baj vele. Hogy ezek a felsorolt jellemzők lektűrt sejtetnek. Igen, azt. De könyörgöm, miért baj, ha az olvasás nem rejtvényfejtés, ha a kíváncsi olvasó beleélheti magát egy eseményfolyamba. Árulja már el nekem valaki. S ha megmondja az okát, azt is tegye hozzá, miért kell víz alá nyomni, azaz ez esetben a feledés porába azt, aki tud ilyesmit, aki – szörnyű szavak jönnek – le tudja bilincselni az olvasókat.

S még csak hepiend sincsen. Hősünk álldogál a vidékre induló szerelvény lépcsőjén, s várja a szerelmét, csak várja, de az nem érkezik. Nyitott mű. Opera aperta. Nesze neked konzervativizmus, anno 1962!

Nagyítóval keresem az okokat: mi baj lehetett Szilvásival a maga korában? Jó, nem volt államvédelmis, mint a vele párban emlegetett, hasonlóan magas példányszámban kiadott, később tudományos intézeti igazgatói székbe ejtőernyőztetett írótársa, ha ugyan Berkesi Andrást visszanézve még mindig írónak véljük. Szilvási is sokat írt, túl sokat, s biztosan sokat is kereshetett, bár az emléktáblája tanúsága szerint maga is meglakta a macskaköves Síp utcát. Mégis gettóba zárták, ha csak íróiba is.

Apropó, gettó! Talán itt a bibi.

Az *Albérlet a Síp utcában* hosszasan tematizálja a zsidó-kérdést. Újra mondom, 1962-ben játszódik a regény. Tessék szíves mondani nekem korabeli, kortársi regényt, amelyik megtette ugyanezt. A szőnyeg alá söprés idején, amikor az állampárt kulturális főatyaistenének bajuszrándulását lesték forgatókönyvírók, rendezők, stúdióvezetők, mit nem szabad, ez az „albérleti" író megtette. Regényének legszebb oldalai az ortodox órásmester drámáját mesélik, aki kisfiát a múlt hitébe akarja bezárni. Mi kell még?

Mégis mi a baj Szilvásival? Hogy gondolatjeleket tesz a párbeszédek elé? Hogy rövid bekezdésekre tagolja a szövegét? Hogy az olvasóknak ír, nem a kollégáinak?

Szégyellnék felelni ezekre a kérdésekre, miképp azt is restellem, hogy amikor 2008-ban részt vettem a *303 magyar regény, amit olvasnod kell,*

mielőtt meghalsz szerkesztésében és cikkszavai megírásában, nem jutott eszembe benyomni ezt a regényt. Bocsánat, kolléga úr!

(Miért az orvosok?) Doktor Sebők Zoltán tiltott abortuszt végez, s páciense belehal a műtétbe. Doktor Járom Ambrus kevésre becsüli nyugdíjas professzorát, aki szándéka ellenére leckét ad az ifjú titánnak a sebész szakmából. Sarkadi Imre *Elveszett paradicsom* című drámája 1961-ben volt nagy színházi siker, a filmváltozat bemutatóját már nem érte meg az író. Jancsó Miklós *Oldás és kötés*e 1962-ben forgott, amikor a Síp utcai história játszódik. Az orvosok modellé váltak a hatvanas évek elején. Az írók, úgy látszik, rajtuk akartak demonstrálni valamit. Téesz-elnökök és mozipénztárosnők hazug vagy könnyed kis drámái mellett az alkotók bennük láttak meg valami fontosat a korszakra jellemző társadalmi problematikából. Valami elveszett a harmincas éveik elején járó hősök számára. Túl hamar szaladt velük fölfelé a mobilitás liftje, s mikor szétnéztek odafönn, rá kellett jönniük, hogy az az új politikai rendszer, amely a mélyből kiragadta őket, és jelképpé tette alakjukat, véres bűnökre, érzéseket tompító hazugságokra, pitiáner aljasságokra épült. Akkor jöhet a lelki válság, szélsőségesebb esetben az alkohol, vagy végső megoldásként, nem is a kéziratpapíron, hanem a valóságban egy tragikus séta egy ötödik emeleti épületpárkányon. (Az ifjabb olvasók kedvéért mondom: Sarkadi Imre végezte így, máig tisztázatlanul, hogy hívta-e a saját halálát vagy csak lidércesen kísértette egyensúlyozó szerencséjét.)

Válságregény Szilvási műve, miként említett kar- és kortársaié is azok. S míg Sarkadi darabja és Jancsó filmje a mai napig az irodalmi és mozgóképi kánonok szerves része, az ő regénye szakmai értelemben passzé, csak az olvasók szeretik.

(Fenébe a kánonnal!) Pár éve Almási Miklós tollából jelent meg az art7 művészeti portál képernyőjén egy írás, *Utálom a kánont* címmel. „Ha nálunk egy főkritikus kimondja a verdiktet – akkor annak a művésznek, írónak vége." Noha Almási példatára mind-mind a „magas" irodalom szerzőiből veszi a mintát – azok között is jócskán akad a pontozásból eleve kizárt vesztes –, magam szélesíteném a pályát, s a mérlegelésbe fölvenném az olvasóbarát írókat. A filmszakma tán engedékenyebb e tekintetben. A Budapesti meg Millenniumi 12-ők mellett készült egy tucat címet tartalmazó nézői kedvenc lista, cseppet sem tucatművekből válogatva.

Valami itt nincsen rendben, barátaim!

Megjelent: Kelecsényi László: A popsipecsételő
Írók, rendezők és más csepűrágók
Gondolat Kiadói Kör, 2020. (Könyvhét…)